

Φραντς Κάφκα

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΜΟΥ ΗΣΟΥΝ ΕΣΥ

«Γράμμα στον πατέρα», εκδ. Μεταίχμιο

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΓΚΙΚΑ

Μια ανεπίδοτη επιστολή και ο κρυφός καημός των εφήβων όλου του κόσμου για κάτι παρόμοιο ενδεχομένως να αρκούν για να περάσει η επιστολή στη σφαίρα του θρύλου.

Ειδικά όταν την υπογράφει ο Φραντς Κάφκα, ο παρ' ολίγων παραλήπτης έχει σημαδέψει στην κυριολεξία τη ζωή του και επέζησε κόντρα στη δική του επιθυμία και στον χρόνο.

Το περίφημο «Γράμμα στον πατέρα» επανακυκλοφορεί προσφάτως από τις εκδόσεις Μεταίχμιο. Το μετάφραση υπογράφει ο Βασίλης Τσαλίκης.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

«Τον Νοέμβριο του 1919 ο Φραντς Κάφκα νοίκιασε ένα δωμάτιο σε μια πανοσιόν, πενήντα χιλιόμετρα βόρεια της Πράγας. Τις επόμενες εννέα ημέρες έγραψε μια επιστολή 103 σελίδων, η οποία αρχίζει με την προσφώνηση «Πολυαγαπημένε πατέρα» και τελειώνει με την υπογραφή «Φραντς».

Ο Κάφκα είναι τριάντα έξι χρόνων όταν γράφει αυτή την επιστολή και ο πατέρας του εξήντα επτά, όμως τα λόγια του Φραντς παραπέμπουν σε ένα ανασφαλές, φοβισμένο παιδί, το οποίο στέκει αμήχανο μπροστά στην τρομερή πατρική φηγούρα.

Μπορεί τα ημερολόγια και οι πολυάριθμες επιστολές να ρίχνουν ένα φως στην ψυχοσύνθεσή του συντάκτη τους, όμως ποτέ δεν θα μπορούσαμε να υπολογίσουμε το μέγεθος της επίδρασης του πατέρα στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του -και όχι μόνο- αν δεν υπήρχε αυτό το μοναδικό ντοκουμέντο, ο συντάκτης του οποίου καταδύεται άσπληχτα και με οδυνηρή ακρίβεια στα βάθη του εαυτού του για να ανασύρει τεκμήρια μίσους και εκθρόνισης», γράφει στο επίμετρο ο μεταφραστής της έκδοσης. Και συμπληρώνει:

«Ο λόγος που το γράμμα αυτό δεν έφτασε ποτέ στον παραλήπτη του δεν έχει γίνει γνωστός. Μεταπείστηκε από κάποιους ή τελικά θεώρησε, μέσα από την ίδια την πράξη της γραφής, ότι το γράμμα είχε μεγαλύτερη χρησιμότητα ως κείμενο αυτοκατανόησης, ενώ από την άλλη δεν θα συνέβαλε καθόλου στην εξομάλυνση των σχέσεων με τον πατέρα του; Ό,τι και αν συνέβη, το ευτύχημα είναι ότι το «Γράμμα στον πατέρα», το οποίο θεωρείται ένα από τα θεμελιώδη κείμενα του λογοτεχνικού μοντερνισμού, βρήκε τον δρόμο του προς το αναγνωστικό κοινό και τη θέση που του αρμόζει σε ό,τι αφορά την κατανόηση και ερμηνεία του καφκικού λογοτεχνικού σύμπαντος.

Ο Κάφκα πρέπει να είχε από πολύ νωρίς επίγνωση της ιδιαίτερης φύσης του: των διαφορετικών επιθυμιών του, της ξέφρενης φαντασίας του και των εκφραστικών του ικανοτήτων. Δεν μπορούσε να προσαρμοστεί στο γενικότερο περιβάλλον, και ιδιαίτερα στο περιβάλλον της οικογένειάς του, την οποία, παρ' όλα αυτά, εγκατέλειψε οριστικά μόνο έναν χρόνο πριν από τον θάνατό του, ο οποίος επήλθε τον Ιούνιο του 1924, σε ηλικία μόλις σαράντα ενός ετών. Η τεταμένη συμβίωση με την οικογένεια οδήγησε σε εκρήξεις, τις οποίες ο Κάφκα διαχειριζόταν τις νύχτες στη μοναξιά του δωματίου του, επινοώντας μυθιστορηματικούς ήρωες: πατέρες και γιους».

ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Στα τσέχικα το όνομα Κάφκα (kavka) σημαίνει την κάργια, που αποτέλεσε και το έμβλημα που χρησιμοποιούσε ο Χέρμαν Κάφκα στις επαγγελματικές του επιστολές. Ο ίδιος ο Φραντς Κάφκα συνέταξε σε ηλικία τριάντα έξι ετών μία επιστολή προς τον πατέρα του, στην οποία τον περιγράφει ως «έναν πραγματικό Κάφκα σε δυναμικότητα, υγεία, όρεξη, ένταση της φωνής, ομιλητικότητα, αυτοϊκανοποίηση, υπεροχή έναντι του κόσμου, επιμονή, ευστροφία, ανθρωπογνωσία, σε μια κάποια συγκεκριμένη γενναιοδωρία, με όλα επίσης φυσικά τα συνοδευτικά τούτων των προτερημάτων» σφάλματα και αδυναμίες».

Στην ίδια επιστολή αναφέρεται επί-

σης στην αδιαφορία του πατέρα του και την ευθύνη του για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του.

Το φθινόπωρο του 1921, μετά την επιστροφή του στην Πράγα από το σανατόριο της Σλοβακίας, ο Κάφκα έγραψε την πρώτη του διαθήκη, ένα σημείωμα με αποδέκτη τον Μαξ Μπροντ, επιστήθιο φίλο του, καταγράφοντας την επιθυμία του να καταστρέψει ό,τι υπήρχε «σε ημερολόγια, χειρόγραφα, επιστολές άλλων και δικές μου, σχεδιάσματα και τα λοιπά, να καούν ανελλιπώς και χωρίς να διαβαστούν, καθώς επίσης και όλα όσα έχω γράψει ή σχεδιάσει [...]».

Ο Μπροντ αγνόησε το αίτημά του, χρησιμοποιώντας ως βασικό επιχείρημα το ότι όταν ο Κάφκα ζπούσε κάτι τέτοιο γνώριζε κατά βάθος ότι δεν θα μπορούσε να ικανοποιηθεί μία τέτοια απαίτηση. Ετσι, μετά τον θάνατο του Κάφκα, ετοίμασε την έκδοση των μυθιστορημάτων «Ο Πύργος» (1925), «Η Δίκη» (1925) και «Αμερική» (1927), έργα που

θεωρούνται ουσιαστικά ημιτελή και φυσικά των επιστολών του «Γράμματα στη Φελίτσε», «Γράμματα στη Μίλενα», «Γράμματα στην Οτλα» και «Γράμμα στον πατέρα».

«Το γράμμα στον πατέρα» κυκλοφόρησε για πρώτη φορά από τις εκδόσεις Δαμιανός σε μετάφραση Αλέκου Σαρδή το 1969.

Επανακυκλοφόρησε το 1996 σε μετάφραση Φαίδωνος Καλαμαρά από τις εκδόσεις Νεφέλη.

Κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ινδικτός το 2003 ως «Επιστολή προς τον πατέρα» σε μετάφραση Αλέξανδρου Κυπριώτη, μεταφρασμένη για πρώτη φορά στα ελληνικά από το γερμανικό πρωτότυπο χειρόγραφο. Η έκδοσή της συνοδεύεται από φωτογραφικό υλικό και ένα εκτενές χρονολόγιο της εργοβιογραφίας του **συγγραφέα**, ευελπιστώντας να συστήσει τον μίτο της Αριάδνης για τον δαιδαλώδη λογοτεχνικό κόσμο του Φραντς Κάφκα».

Και φέτος, 16 χρόνια μετά, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο σε μετάφραση

Ο Κάφκα με
την εντυπωσιακής
ομοιότητας
αδελφή του,
Ottla

και επίμετρο Βασίλη Τσαλή, αποδεικνύοντας τη διαχρονική αξία του Κάφκα και τη μεγάλη επιρροή της πατρικής φιγούρας στη ζωή και στο έργο του.

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Στην επιστολή ο Κάφκα περιγράφει μεταξύ των άλλων και τη συμπεριφορά του πατέρα κατά τη διάρκεια των οικογενειακών γευμάτων:

«Έπρεπε να αδειάζουμε το πιάτο μας και δεν είχαμε δικαίωμα να κρίνουμε την ποιότητα του φαγητού -εσύ, όμως έβρισκες το φαγητό "άνοστο", το αποκαλούσες "σκυλοτροφή", ότι αυτό το "ζώο" (η μαγειρίτσα) το είχε καταστρέψει. Επειδή εσύ, ανάλογα με τη θηριώδη όρεξή σου και τις ιδιαίτερες προτιμήσεις σου, έτρωγες τα πάντα γρήγορα, καυτά οχεδόν, και κατάπινες μεγάλες μπουκιές, έπρεπε κι εμείς τα παιδιά να βιαστούμε' στο τραπέζι επικρατούσε βαριά σιωπή, που διακοπτόταν μόνο από παραινήσεις: "πρώτα

τρώμε και μετά μιλάμε", ή "πο γρήγορα, πιο γρήγορα", ή "βλέπεις, εγώ απόφαγα κιόλας".

Εμείς απαγορευόταν να μασουλάμε τα κόκαλα, εσύ το έκανες. Δεν επιτρεπόταν να ρουφάμε το ξίδι, εσύ το έκανες. Το σημαντικότερο ήταν να κόβουμε ίσια το ψωμί' όμως δεν υπήρχε πρόβλημα όταν το έκανες εσύ άτσαλα με ένα μαχαίρι που έσταζε σάλτσες. Έπρεπε να μη μας πέφτουν υπολείμματα φαγητού στο πάτωμα, κάτω από τη δική σου θέση υπήρχαν πάντα περισσότερα».

Φυσικά, αναφέρεται και στην αποστροφή του πατέρα προς τη συγγραφική του δραστηριότητα:

«Η αποστροφή σου προς τη συγγραφική μου δραστηριότητα και προς όσα, άγνωστα σ' εσένα, σχετίζονται με αυτήν ήταν πιο λογική. Σ' αυτή την περίπτωση, απομακρυνόμενος από κοντά σου είχα κερδίσει πράγματι ένα κομμάτι ανεξαρτησίας, ακόμα κι αν αυτή η κατάσταση θύμιζε λίγο το σκυλόλίκι που το πατάει ένα πόδι στο πίσω μέρος

και αυτό καταφέρνει να απελευθερωθεί με το μπροστινό και να συρθεί στην άκρη. Κατά κάποιον τρόπο ήμουν ασφαλής, ανάσαινα. Η αποστροφή που φυσικά ένιωσες αμέσως για τα γράψιμά μου ήταν για μένα κατ' εξαίρεση ευπρόσδεκτη. Μπορεί μεν να πλήγωνες τη ματαιοδοξία μου, τις φιλοδοξίες μου, μ' εκείνη την υποδοχή των βιβλίων μου, η οποία στο μεταξύ είχε γίνει παροιμιώδης: "Ακούμπασέ το στο κομοδίνο!" (συνήθως έπαιζες χαρτιά όταν λάμβανα κάποιο βιβλίο), ουσιαστικά, όμως αυτό με βόλεψε μια χαρά, όχι μόνο από αντιδραστική μοχθηρία, όχι μόνο για την ευχαρίστηση που ένιωθα από μια εκ νέου επιβεβαίωση της αντίληψης που είχα στοιχηματίσει για τη σχέση μας, αλλά πρωταρχικά επειδή εκείνη η τυπική φράση ηχούσε κάπως σαν "Τώρα είσαι ελεύθερος!"

Αυτό φυσικά ήταν μια πλάνη, δεν ήμουν ή, στην καλύτερη περίπτωση, δεν ήμουν ακόμη ελεύθερος. Το θέμα της γραφής μου ήσουν εσύ...».